

ILG'OR PEDAGOG

ILMIY JURNALI

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

2025

Google Scholar

Andijan, Uzbekistan

+998335668868

<https://innoworld.net>

ILG'OR PEDAGOG

RESPUBLIKA ILMIY JURNALI
TO'PLAMI

2- JILD, 2 - SON
2025

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

SUBYEKTIV BAHONING LEKSIK SATHDA IFODALANISHI**Xusanova Nilufar Saydulloyevna**

FarDU mustaqil izlanuvchisi

husanovanilufar9@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada subyektiv bahoning leksik sathda ifodalanish xususiyatlari tahlil qilinadi. Muallif tomonidan bahoviy leksik birliklar semantik jihatdan tasniflanib, ularning subyektiv-emotsional qiymati ochib berilgan. O'zbek va ingliz tili materiallari asosida ijobiy, salbiy va neytral baho bildiruvchi so'zlar, ularning konnotativ va aksiologik xususiyatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: subyektiv baho, leksik sath, aksiologik leksika, ijobiy baho, salbiy baho, semantika.

Abstract: This article analyzes the lexical means of expressing subjective evaluation. The author classifies evaluative lexical units in Uzbek and English and examines their semantic, connotative and axiological features. The study focuses on positive, negative and neutral evaluative words as a key part of subjective meaning expression in the lexical system.

Keywords: subjective evaluation, lexical level, axiological lexicon, positive meaning, negative meaning, semantics

KIRISH

Subyektiv baho til vositalari orqali shaxsning hodisalarga, odam va predmetlarga bo'lgan ichki munosabatini ifodalashga xizmat qiladi. Leksik sathda bunday baho asosan, konnotativ ma'no, semantic qiymat, metafora, epitet, litota birliklar orqali amalga oshadi. Subyektiv baho bildiruvchi leksik birliklar qadimdan xalqning axloqiy, estetik va madaniy qadriyatlariga bevosita bog'liq bo'lgan. Bu jarayon xalqning madaniy va ijtimoiy dunyoqarashi bilan uzviy bog'liq holda shakllangan. Ushbu maqolada ijobiy va salbiy baho bildiruvchi so'zlarning leksik-semantik xususiyatlari, ular orqali subyektiv-emotsional munosabat ifodalanishi tahlil qilingan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Tilshunos olim R.Qung'urov subyektiv bahoni leksik, morfologik va fonetik sathlarda tahlil qilib, leksik birliklarning bahoviy yuklamasini alohida o'rganadi. Olim o'zining "Subyektiv baho formalari" nomli ilmiy izlanmasida subyektiv baho munosabatining tilning turli sathlarida, xususan, leksik, morfologik va fonetik qatlamlarida ifodalanishini kompleks tarzda tahlil qilgan. Muallif ushbu sathlar orqali baho bildiruvchi vositalarning shakl, mazmun va funksional xususiyatlarini aniqlab, ularning subyektivlik darajasi, emotsional-ekspressiv yuklamasi va kommunikativ vazifasiga alohida e'tibor qaratdi. Jumladan, fonetik sathda intonatsiya, urgu, to'htam, morfologik sathda esa affiksial birliklarning (kichraytiruvchi, erkalovchi

qo'shimchalarning), leksik sathda esa bahoviy so'zlar, metaforik va emotsional leksik birliklarning subyektiv munosabatini ifodalashdagi roli keng yoritilgan.

Tilshunos E.Ibragimovanning "O'zbek tili leksikasining aksiologik tadqiqi" nomli ilmiy asari bu masalaga aksiologik yondashuv asosida qaradi. E.Ibragimova o'zining o'quv-uslubiy qo'llanmasida aksiologik bahoning ham falsafiy, ham lingvistik kategoriya sifatida namoyon bo'lishi, bahoning estetik funksiyasini tahlil etib, baho munosabatlarini predmetning ma'nosini va belgisini bildiruvchi, shuningdek, harakat va holatni ifodalovchi leksik vositalar asosida tahlil qilib, ularni semantik mezonlarga ko'ra guruhlariga ajratgan holada o'rgandi.

Tilshunos olim Z.Isaqova o'zining ilmiy izlanishlarida subyektiv baho munosabatlarining ifodalanishini nazariy va amaliy jihatdan chuqur o'rganib, ularni ekspressivlik holatiga ko'ra 3 darajaga ajratishni taklif etadi. Unga ko'ra, bahoviy ifodalar: quyi, o'rta, yuqori darajali bo'lishi mumkin. Bu darajalanish, avvalo, baho bildiruvchi til birliklarining emotsional-ekspressiv yuklamasi, semantik intensivligi hamda subyektning hodisa yoki shaxsga nisbatan bildirgan munosabatining darajasiga qarab belgilanadi. Z.Isaqova o'zbek va ingliz tillarida baho munosabatining grammatik sathda ya'ni, morfologik va sintaktik vositalar orqali ifodalanishini tahlil qilgan. Ingliz tilida qo'shimchalar orqali salbiy yoki ijobiy baho bildiruvchi so'zlar yasash holatlarini chog'ishtirma o'rganish asosida tahlil qilgan.

A.Ixtiyorov baho munosabatiga bag'ishlangan tadqiqot ishida lug'aviy sath bo'lgan leksema va frazemalarning ijobiy yoki salbiy munosabat ifodalash holatlari hamda so'z birikmasi va gaplarning subyektiv munosabat semantikasini ifodalash xususiyatlari, o'xshatish kategoriyalari va metofoarlardan foydalanish orqali subyektiv munosabat semantikasining shakllantirish xususiyatlarini ochib bergan.

NATIJALAR

Subyektiv baho leksik sathda, avvalo, bahoviy yuklamaga ega bo'lgan sifatlar, otlar, fe'llar modal birliklar orqali ifodalanadi. Leksik birliklar orqali insonning shaxsiy, emotsional munosabti til tizimida semantik qavatlar orqali ifodalanadi. Jumladan, *dono, halol, fidoyi, oqko'ngil* kabi sifatlar ijobiy bahoni bildiruvchi asosiy leksik vositalar sifatida ajralib turadi. Shu bilan birga, *kaltafahm, yolg'onchi, pala-partish, beshafqat* kabi salbiy yuklamali birliklar tanqidiy yoki nafratga yo'g'rilgan bahoni anglatadi.

Shuningdek, leksik sathda subyektiv baho ifodalanishiga o'xshatishlar, metaforalar va iboralar muhim rol o'ynaydi. Masalan, *ko'ngli oq, yuragi tosh, tili zahar, qulog'iga kirmadi* kabi iboralar oddiy tavsifdan tashqari, obrazli baho ham beradi. Ular tuyg'ularni kuchaytirish, axloqiy pozitsiyani bildirish salbiy yoki ijobiy munosabatni ifodalashga xizmat qiladi.

Bundan tashqari ba'zi birliklar matn yoki vaziyatga qarab ijobiy yoki salbiy ma'no kasb etishi mumkin. Masalan, *sodda, sho'x, oddiy* kabi birliklar ba'zi holatlarda ijobiy, ayrim vaziyatlarda esa tanqidiy ma'noda ishlatiladi.

Tilimizda keng qo'llaniladigan taqlidiy so'zlar – g'o'ng'ir-g'o'ng'ir, shildir-shildir, duv-duv, qars-qurs kabi birliklar obrazni kuchaytirish, emotsional muhit yaratish hamda subyektiv kayfiyatni berishda xizmat qiladi. Bu birliklar ko'pincha badiiy matnlarda yoki emotsional nutqda ishlatiladi.

Umuman olganda, leksik sathda subyektiv baho ifodasi semantik, emotsional, konnotativ va aksiologik xususiyatga ega bo'lgan birliklar orqali amalga oshadi. Bu vositalar so'zlovchining ichki dunyosi, axloqiy pozitsiyasi va estetik bahosini ifoda etuvchi kuchli til zahirasi hisoblanadi

XULOSA

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, leksik sathda baho ifodalovchi birliklar badiiy adabiyotda, ommaviy axborot vositalarida va og'zaki nutqda subyektivlikni aks ettirishda samarali kommunikativ vosita sifatida faol ishlatiladi. Bu esa ularni zamonaviy tilshunoslik, xususan aksiologik semantika va funksional-progmatica tadqiqotlar doirasida o'rganish zaruratini yana-da kuchaytiradi.

ADABIYOTLAR RO'YHATI (REFERENCES)

1. Додонов В.И. Эмоция как ценность. – Москва: Политиздат, 1978.
2. Ибрагимова Э. Ўзбек тилида ирония ва ироник мазмун ифодалашнинг усул хамда воситалари. Филол. фан. номз. автореф. – Тошкент. 2002.
3. Исакова З. Инглиз ва ўзбек тилларида баҳо муносабатининг ифодаланиши: Филол. фан. ном. ...дисс. автореф. – Наманган. 2022.
4. Қўнғуров Р., Субъектив баҳо формаларининг семантик ва стилистик хусусиятлари. – Тошкент: Фан, 1980.
5. Қўнғуров Р. Ўзбек тилида тасвирий сўзлар. – Тошкент. 1966.
6. Dusmatov X., Mahmudova Z. Uslubshunoslik asoslari, Farg'ona: Classik, 2021.
7. Leech G.N. Principles of Pragmatics. – London, NY; Logman, 1983.
8. Ixtiyorov A. Turli tizimli tillarda subyektiv munosabat semantikasi va uning lingvokulturologik xususiyatlari (ingliz va o'zbek tillari misolida): Filol. fan. nom...diss. avtoref. – Namangan. 2024.

MUNDARIJA | TABLE OF CONTENTS | СОДЕРЖАНИЕ

1.	THE IMPACT OF FORMATIVE ASSESSMENT ON LEARNING MOTIVATION Mo'minova Muxayyo Usmanovna	3
2.	TALABALARDA ILMIY TADQIQOT FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHGA DOIR NAZARIY QARASHLAR. Otayeva Salamat Sabirovna	9
3.	Соғлом турмуш тарзига асосланган педагогик методлар. Жисмоний фаоллик ва таълимнинг ўзаро таъсири Raximov Xasanboy Kamoliddin o'g'li	15
4.	SALBIY YOKI IJOBIY SUBYEKTIV BAHO IFODALOVCHI LEKSIK, FONETIK, MORFOLOGIK BIRLIKLARNING LINGVISTIK TAHLILI XUSANOVA NILUFAR SAYDULLOYEVNA	24
5.	SUBYEKTIV BAHONING LEKSIK SATHDA IFODALANISHI Xusanova Nilufar Saydulloyevna	29
6.	Структурно - содержательные компоненты аргументативной компетенции учащихся 8-9 классов в устной речи Бурибаева Азиза Исматиллаевна	32
7.	GENDER MARKERLARINING TIL TIZIMIDA NAMOYON BO'LISHI: SEMANTIK VA PRAGMATIK TAHLIL Komilova Nilufar Abdilkadimovna	36
8.	Pronunciation Challenges Faced by Uzbek Learners of English Sayfullayeva Mohinabonu Ulug'bekovna	41
9.	Raqamli hikoyalash texnologiyasi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining tanqidiy fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish Navoiy Davlat Universiteti	46
10.	Ingliz tili fanini boshlang'ich sinf o'quvchilariga o'qitishda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi Xudoyberdiyeva Fazilat Mansur qizi	53
11.	The Use of Innovative Technologies in Organizing the Educational Process Xudoyberdiyeva Fazilat Mansur qizi	56